

Nr 124.

Av herr **Domö m. fl.**, om vissa åtgärder till förbättrande av vår marina försvarsberedskap.

Året 1938 kännetecknades marinpolitiskt sett av ett forcerat fartygsbyggande i både större och mindre stater. Nybyggnadsprogrammen ha utökats i sådan utsträckning att sliprar knappast längre finnas disponibla för sträckande av ytterligare kölar. På stormakternas staplar och varv befinna sig f. n. sammanlagt över 1,3 miljoner ton örlogstonnage under byggnad, och de stora sjömakterna förfoga över ett aktionsdugligt tonnage av ungefär samma omfattning som 1914, ehuru fördelat på annat sätt.

Även de mindre staterna ha avsevärt stärkt sin marina beredskap. Sålunda har Turkiet i Storbritannien upptagit ett större försvarslån och samtidigt placerat beställningar av örlogsfartyg på brittiska varv. Två kryssare (enligt vissa uppgifter pansarskepp), fyra jagare och fyra minfartyg äro planerade och fyra ubåtar befinna sig under byggnad.

I Grekland, Rumänien, Jugoslavien och Portugal pågå nybyggnader av moderna örlogsfartyg. Polen, som under de senaste åren ökat sitt jagarbestånd med enheter på över 2 000 ton, utbygger f. n. sin ubåtsflotta.

*

Under septemberkrisen och genom de i anledning därav vidtagna förberedelserna för att ställa vårt sjöförsvar i beredskap framträdde med synnerlig skärpa de brister som förefinnas i vår marina försvarsberedskap. Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition framställt åtskilliga förslag till förbättring av vår marina försvarsberedskap, vilket vi med tillfredsställelse notera, men vi kunna å andra sidan icke förbise, att det oaktat en del påfallande brister komma att kvarstå. Till avhjälpande av dessa avse vi att i det följande framlägga förslag.

Inför det omedelbara hotet att hastigt behöva organisera en neutralitetsvakt längs våra kuster framstod kanske tydligast uraktlåtenheten att under de senaste årtiondena modernisera flottans fartygsmateriel. De tillgängliga fartygen voro relativt sett betydligt underlägsna dem, som funnos 1914. Personalkadrerna voro långt ifrån tillräckliga för att hastigt sätta de upplagda fartygen i stridsdugligt skick. Den rustade delen av kustflottan var ävenledes för liten för att genom sin omedelbara stridsberedskap kunna hålla även relativt svaga neutralitetsbrytande styrkor borta från våra kuster.

Dessa förhållanden mana till en snar och genomgripande effektivisering av vårt sjöförsvar.

Härvid framträder särskilt frågan om *västkustens försvar* med krav på förnyad prövning. Marinens organisation och stridskrafter enligt 1936 års försvarsbeslut äro långt ifrån tillräckliga för att skapa ett någorlunda godtagbart skydd för den livsviktiga sjöfarten i de svenska västkustfarvattens omedelbara närhet, än mindre för anfall mot kustorterna inom detta område.

Härtill kommer, att det svenska sjöförsvaret torde erhålla vidgade uppgifter genom de förpliktelser, som revideringen av Ålandskonventionen kan medföra för Sverige. Det råder icke längre någon tvekan om, att Ålandsområdet kan bliva ett primärt operationsobjekt i händelse av ett krig i norra Europa, försåvida icke tillräckliga stridskrafter äro beredda att omedelbart ingripa till försvar av dess neutralitet. Problemet om *försvaret i Ålandshav* har överhuvud skjutits i förgrunden genom Ålandsfrågans aktualisering. Detta för vårt försvar av norrlandskusten och sjöförbindelserna genom Södra Kvarken ytterst betydelsefulla område kräver en sjökrigsmateriel med mycket hög beredskap, omfattande såväl artillerifartyg som lätta fartyg och riklig tillgång på minor.

Till dessa numera allmänt erkända förhållanden kommer behovet av förstärkt marin försvarsverksamhet på västkusten. Aktualiseringen av dessa två uppgifter, av vilka den senare redan är en av regeringen godkänd realitet, måste närmast leda till krav på en förstärkning av flottan och ej endast den ersättningsbyggnad, som inrymmer i statsverkspropositionen.

Vi hälsa med största tillfredsställelse Kungl. Maj:ts begäran om medel till påbörjande av den sedan länge aktuella ersättningsbyggnaden av kustflottans artillerifartyg. Samtidigt anse vi oss emellertid böra understryka vikten av att alla åtgärder vidtagas, som kunna påskynda färdigställandet av de båda kustförsvarsfartygen. Frågan om medel för deras byggande bör därför göras till föremål för behandling snarast möjligt och om erforderligt utbrytas ur övriga försvarsfrågor, så att marinförvaltningen kan erhålla i uppdrag att så fort sig göra låter infordra anbud för deras byggande samt vidtaga övriga förberedande åtgärder. Slutligen anse vi att byggnadstiden bör nedbringas till minsta möjliga, även om kostnaderna härigenom skulle något ökas. Det förtjänar påpekas, att under de rådande osäkra politiska förhållandena byggnadstiderna i främmande mariner avsevärt reducerats.

Utöver vad som framförts i statsverkspropositionen måste vissa *andra krav på ersättningsbyggnader* med hänsyn till det oroliga internationella läget föras fram till diskussion.

Betydande åtgärder hava vidtagits för att fylla bristerna i fråga om materiel och förråd av olika slag. Man har insett faran av improvisation och ställer numera höga krav på en omedelbart verkande beredskap. Hittills har detta emellertid icke tillräckligt beaktats i fråga om en del av flottans fartygstyper. Det är sålunda icke längre i överensstämmelse med beredskapskravet att i större utsträckning bygga organisationen på anskaffning av

motortorpedbåtar och minsvepare först vid mobilisering. Beställningen måste göras i god tid och så att den verkligen hinner effektueras.

Samtliga på senare tid utförda undersökningar rörande motortorpedbåtarnas användbarhet hava visat, att deras värde för försvaret är stort. Då motortorpedbåtar även torde kunna utnyttjas för jakt mot ubåtar synes ett krav på ökning av antalet båtar så mycket mer berättigat som våra stormaktsgrannars ubåtsbestånd undergått och enligt senaste underrättelser fortfarande undergår en utomordentligt snabb utveckling. Chefen för marinen uttalar också i samband med utredningen rörande flottans fartygstyper, att »motortorpedbåtarnas förnämsta insats kan göras, när de uppträda i stora mängder och i samverkan med övriga stridskrafter».

Härav framgår, att det i fredstid fordras ett icke alltför litet antal båtar för att deras taktiska uppträdande skall kunna utprövas och samverkan med övriga stridskrafter kunna övas. Han anslår det erforderliga *antalet till två divisioner om vardera sex båtar*.

Som ovan anförts kan man icke förlita sig på att anskaffning av motortorpedbåtar i tillräckligt antal kan ske vid mobilisering, i varje fall icke vad beträffar motorerna. Med hänsyn härtill och med ledning av vad ovan anförts synas oss medel böra *beviljas för ytterligare 8 motortorpedbåtar*.

Om kostnaden, c:a 5 milj. kr., fördelas på två budgetår, skulle för fyra båtar under budgetåret 1939—40 erfordras 2,5 milj. kr. Härtill kommer en årskostnad för personalökning på c:a 100 000 kr. och för övningsanslag på c:a 50 000 kr., vilket belopp dock icke behöver beräknas för nästa års budget.

Erfarenheterna från världskriget visa, att utläggandet av mineringar äro bland de första sjökrigsoperationer, som företagas, och att mineringsverksamheten i oss omgivande hav sannolikt kommer att få en mycket stor omfattning. Även om Sverige ej självt är invecklat i en konflikt, komma de mineringar, som av de krigförande makterna kunna utläggas i oss närgränsande farvatten, att utgöra en stor fara och ett avsevärt hinder för våra sjöstridskrafter verksamhet och för sjöfarten överhuvudtaget. Det bör ytterligare beaktas, att flera faktorer såsom exempelvis det relativt ringa vattendjupet, frånvaron av tidvatten samt den rikliga förekomsten av strategiska förträningar: inloppen till Östersjön och Bottniska viken, Bornholm—Skånska Vallen m. fl. samverka till att göra Sverige kringliggande kustfarvatten särskilt lämpade för fientlig mineringsverksamhet.

Minsvepningsväsendet måste därför vara väl rustat för hastig och effektiv verksamhet evad det gäller ett krigsfall, av vilket vårt land direkt beröres, eller ett krigsfall endast berörande Sverige närgränsande makter. Detta förhållande ställer krav på att ett erforderligt antal för ifrågavarande tjänst lämpade fartyg står till förfogande redan i fredstid ävensom en hög beredskapsgrad hos minsvepningsväsendet. Dessa fordringar motsvaras f. n. ej av den för minsvepning avsedda fartygsmaterielen, vilken till övervägande

del består av dels 30-åriga f. d. torpedbåtar, vars användbarhet numera på grund av ringa sjövärdighet och nedsatt driftsäkerhet får anses vara ganska begränsad, dels hjälpvedettbåtar, d. v. s. bogser- och fiskebåtar, vilka vid mobilisering skola omändras och utrustas för minsvepning och därför först på ett senare stadium kunna insättas i minsvepningsarbetet.

Härtill kommer, att tillgången på bogserbåtar är stadd i sjunkande. Det totala krigets karaktär kommer också att ställa ökade krav på bogserbåtar i den »civila» tjänsten.

Genom 1935 års riksdagsbeslut tillfördes flottan fyra moderna minsvepare: två större, typ Arholm om 375 ton, avsedda för minsvepning och minrekognoscering till sjöss, samt två mindre svepmotorbåtar, typ nr 1 om 60 ton, avsedda för röjning av grunda mineringar samt för minsvepning och rekognoscering av skärgårdsområden, utfallsleder från basområden, hamnar m. m. Dessa båtar äro avsedda att tjäna som typbåtar för nybyggnader vid krig.

Av samma skäl, som ovan anförts i fråga om motortorpedbåtarna, utgör detta under nuvarande förhållanden ingen säkerhet för att det erforderliga fartygsbeståndet skall kunna fyllas i tid. Allra helst som tillgången på civila hjälpfartyg blir allt knappare. Minsvepningstjänsten är dessutom, som framgår av erfarenheterna från världskriget, förknippad med stora förluster av fartyg.

Beträffande minsvepningsväsendets ordnande och möjligheterna för dess användning gäller det att undvika en försening, som kan få ödesdiga följder.

*

I statsverkspropositionen har departementschefen i fråga om avlöning till personal vid kårer och stater hemställt om ett visst förslagsanslag i avbidan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående lönerreglering för personal vid försvarsväsendet. Utan kännedom om planerna för detta anslags disponerande kan icke klarläggas, huruvida Kungl. Maj:t avser tillmötesgå de förslag till ökning av personalstaterna, som av marinförvaltningen framlagts i årets petita. Då frågan om tillgodoseende av de mycket överhängande kraven på en personalökning vid flottan har stor betydelse för vår försvarsberedskap, anse vi oss emellertid redan i detta sammanhang böra anföra följande synpunkter.

Den personalökning, som föreslås av marinförvaltningen, är huvudsakligen anknuten till marinens nuvarande omfattning och rustningsplaner och är endast avsedd att fylla en del av de uppenbara personalluckor, som finnas i 1936 års försvarsorganisation. Ämbetsverket har sålunda icke tagit upp de mycket stora nedan nämnda bristerna i stambemanningen å lokalstyrkornas fartyg. Härför krävas snara åtgärder för att de fartyg, som rustas vid mobilisering, snabbt skola kunna bemannas och sättas i stridsdugligt skick.

Då det av skäl, som tidigare framhållits, blir nödvändigt att för beredskapens höjande i fredstid hålla ett ökat antal fartyg rustade året om, kräves även härför en utvidgning av personalstaterna.

Det föreligger därför två skilda krav på ökning av dessa stater förutom vad som begärts av marinförvaltningen nämligen: 1) förbättrande av lokalstyrkornas bemanning; och 2) förutsättning för en utvidgning av fredsrustningarna.

1) 1936 års försvarsbeslut innebär, att 1. linjens fartyg, d. v. s. de modernaste, vilka i allmänhet ingå i kustflottan, bemannas med stampersonal och värnpliktiga; 2. linjens fartyg, huvudsakligen de som ingå i s. k. lokalstyrkor, bemannas med en mycket liten del stampersonal samt i övrigt med reservpersonal och värnpliktiga; 3. linjens fartyg, de äldsta i tjänst kvarstående, bemannas av uteslutande reservpersonal och värnpliktiga.

Vid bedömandet av flottans beredskap i fråga om personal knyter sig sålunda intresset — sedan personalbehovet å 1. linjen tillgodosetts — i första hand till bemanningen av 2. linjens fartyg, som ännu hava synnerligen betydelsefulla uppgifter att fylla i lokalstyrkorna. Bland dessa fartyg räknas f. n. fem artillerifartyg, sju jagare och ett 20-tal vedettbåtar.

Redan vid uppgörandet av 1925 års personalorganisation minskades den procentuella delen av lokalstyrkornas stambemanning från 50 till cirka 25 %. Marinmyndigheterna hava sedan dess vid upprepade tillfällen påvisat vådorna av denna minskning. Trots detta ansåg man, att stambemanningen ytterligare kunde minskas. F. n. räknas icke med mer än 10—16 % stambemanning å lokalstyrkornas övervattensfartyg. Det ligger i öppen dag, att man icke på lång tid efter rustandet kan skapa stridsdugliga fartyg med sådana besättningar. Detta förhållande utgör en mycket svag punkt i vår militära beredskap.

I den proposition, som låg till grund för 1936 års försvarsbeslut, uttalar också statsrådet, att följderna härav blir »en kvalitetsförsämring av personalen å fartygen i 2. linjen» samt att »denna försämring är givetvis beklaglig men har av kostnadsskäl ej kunnat undvikas».

Det härmed följande ökade kravet på reservpersonalen ger även anledning till en undersökning, om denna personalkategori omfattning verkligen är tillräcklig. Svaret torde bli att så icke är fallet.

2) Det är icke endast mobiliseringsförhållandena, som röna inflytande av stamkaderns omfattning. Möjligheterna till utbildning och rustande av fartyg i fredstid begränsas av tillgången på stampersonal. Endast i obetydlig utsträckning kan reservpersonal hållas inkallad för övningar i fredstid. I fråga om fredsbehovet uttalas i den ovan nämnda propositionen, »att tillgången får anses täcka behovet, men att något överskott icke uppstår».

Följden har blivit att samtliga för rustning — enligt 1936 uppställd fredsrustningsplan — avsedda fartyg icke kunnat bemannas samt att vakanssättning i stor utsträckning fått tillgripas. Vad detta betyder ur beredskaps-

synpunkt torde framgå av att flottans fredspersonal sistlidna september icke räckt till för att bemanna ett enda stridsfartyg utöver vad som redan var rustat. Det var med största svårigheter, som ett par obetydliga 2. linjens fartyg kunde hållas rustade någon tid över den genom årets rustningsplan fastställda tidpunkten för avrustning.

Bristen på officerare är måhända mest kännbar. Härtill bidrar att flottan f. n. — på grund av överföringar till flygvapnet m. m. — har ett relativt stort antal vakanser. Det finns ingen som helst reserv att tillgripa för att fylla vakanserna efter stridstillfällen, vid sjukdom och annat förfall. Marinledningen är underbemannad, särskilt på somrarna, då sjökommenderingarna svälla ut. Extra arbetskraft för utredningar, för planläggning vid skärpta förhållanden o. d. finnes ej att tillgå. Örlogsstationer och skolor äro likaså underbemannade. Endast i ringa utsträckning har man kunnat fylla bristerna med inkallade reservofficerare.

I underofficerskategorien ha bristerna hittills hjälpligt täckts av inkallad personal från övergångsstaten. Allteftersom denna smälter samman, stängs dock även denna möjlighet. Innan förhållandena även här bliva ohållbara, måste åtgärder vidtagas för kaderns utökning.

Liknande synpunkter äro tillämpliga i fråga om manskapet. Skeppsgossekårens förestående likvidering kommer att ytterligare försämra förhållandena. Personalknappheten tvingar också marinmyndigheterna att i stor utsträckning låta personalen flera år i sträck stå ombord, vilket givetvis i längden blir mycket påfrestande. Landkommenderingarna bliva sällsynta och möjligheterna till manskapets utbildning, nyttig för kommande civilanställning, måste inskränkas till nackdel för rekryteringen. I viss utsträckning har t. o. m. förhyrning av civil personal måst tillgripas.

De här anförda förhållandena måste med snaraste bliva föremål för en grundlig omprövning.

*

Genom beslut av 1925 års riksdag förlades *Ålvsborgs fästning* i materielreserv. 1936 års försvarsbeslut innebar ingen förändring i detta avseende. En förstärkning av kustartilleriförsvaret vid Göteborg har emellertid visat sig nödvändig, och 1938 års riksdag beslöt utflyttandet av vissa batterier i Göteborgs skärgård. Hälften av det erforderliga beloppet anvisades 1938 och återstående hälft upptages i årets statsverksproposition.

Förstärkningen av försvaret vid Göteborg och västkusten i övrigt kan emellertid, enligt vad som tidigare anförts, icke inskränkas till endast en utflyttning av ifrågavarande batterier. Det är därför av stor vikt att frågan om lämpliga åtgärder för västkustens skyddande snarast undersökes och bringas till en lösning, varvid givetvis även kustbatteriernas medverkan måste prövas. I den mån kustartilleriet kommer att beröras av ett stärkt sjöförsvaret på västkusten — såväl materiellt sett som ur beredskapssynpunkt — ställas

ökade krav bl. a. på anslaget för kustartilleriets krigsberedskap och övningar samt på omfattningen av dess personalkadrer.

I anslutning till vad ovan anförts föreslå vi,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning om och förslag till dels det marina försvarets organiserande på västkusten, såväl med hänsyn till kustens som sjöfartens skyddande, och dels de personalökningar, som redan nu krävas och dessutom kunna bli en följd av ovanstående utredningar;

att riksdagen snarast möjligt och på sätt som ovan angivits behandlar frågan om beviljande av medel till kustförsvarsfartygen;

att riksdagen till anskaffande av fyra nya motortorpedbåtar under budgetåret 1939/40 beviljar ett förslagsanslag av 2 500 000 kr.; samt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om inhämtande av marinmyndigheternas yttrande rörande behövligen nyan-skaffning av minsvepare.

Stockholm den 23 januari 1939.

Fritiof Domö.

Nils Gabrielsson.

Gustaf Tamm.

J. B. Johansson.

Gustaf Velandér.

Karl Wistrand.

M. Svensson.

